

**Přezbrojení
ve Středisku vědeckých informací
Fyziologického ústavu AV ČR**

Zuzana Lisková

Bude-li Blanické vojsko chtít být Čechům v budoucnu co platné, musí nutně přezbrojit !

Jára Cimrman, Blaník

- **dle knížky „Strašné pověsti české“**
 - skutečně v průběhu staletí přezbrojuje
 - získává další (boje) schopné muže
 - na vše dohlíží sv.Václav ...
 - a vojsko vyrazí, až bude nejhůř...
- **české knihovny musely**
 - „přezbrojit“ skokem ...
 - pomoci si víceméně samy
 - a vyrazit svým čtenářům na pomoc .. (bylo nejhůř ?)

Kdo a kde jsme, co nabízíme

- **informační základna areálu biologických pracovišť AV ČR v Krči**
 - FgÚ, MBÚ, ÚEM, ÚMG
 - vědečtí pracovníci – stálí uživatelé („zákazníci“)
 - pgs studenti, diplomanti – proměnliví zákazníci
- **veřejná knihovna**
 - odborná veřejnost, knihovny (MVS)
 - Praha – Krč: cca ¾ hod. z centra
- **knihovnicko – informační služby**
- **evidence publikační činnosti Fyziologického ústavu**
- **reprografické a fotooddělení**
- **biomedicínské a související obory**
 - cca 80 000 svazků, monografie v systému Aleph
 - převažuje časopisecký fond
 - v současnosti s orientací na elektronické verze

■ **prostory, technické vybavení**

- volný výběr, studovna, sklady
- počítačová studovna, kopírky, skener, tiskárna
- velmi dobré technické vybavení pro personál

■ **personální zabezpečení**

- knihovna přestala být „odkladištěm“ pracovníků ústavu ...
- 5 plný úvazek, 4 poloviční (dříve 10 plných úvazků)
 - 4 VŠ vzdělání (většinou ale ne knihovnického)
- další snížení počtu personálu x zajištění služby u pultu
- specializace x vzájemná zastupitelnost
 - zejména v oblasti vyhledávání v EIZ
- menší kolektiv – pružnost
 - co se jeden den vymyslí, to se druhý den realizuje
- základní orientace v oborech výzkumu (a lidech) areálu Krč

„Šuplíky“ (katalogy) → regály (naše, v jiné knihovně)

- **do roku 1999 – tištěné dokumenty**
 - odpovídající služby, vybavení – „klasická (ústavní) knihovna“
 - přístup k dokumentům omezen otevírací dobou ...
 - někteří vědci pracují i v noci
 - minimální počítačová technika (a znalost práce na počítači)
 - Current Contents na disketách
 - počátek tvorby elektronického katalogu
- **knihovna = společenské centrum ...**
 - někteří vědci dodnes nostalgicky vzpomínají
 - obecně byla soudržnější (nevirtuální ?) doba

Proces přezbrojení

- rok 2000 (projekty LI, rozvoj Internetu, informační „boom“ ...)
 - jak vnutit a přiblížit vědcům elektronické zdroje, o kterých měly samy pracovnice knihovny mlhavou představu
 - všeobecně nízká uživatelská úroveň práce s počítačem (a vybavení počítačovou technikou)
 - ➔ zbavit se představy (obavy), že vědci vědí, jak na to ...nevěděli

- příležitost pro naši knihovnu
 - knihovna musí mít vždy „navrch“
 - ➔ tedy být aspoň krůček před uživateli
 - „vychovávat“ si je tak, aby do knihovny přišli jen v případě:
 - ➔ že nevědí kudy kam (ale knihovnice **VÍ !!**)
 - ➔ nebo jen v klidu studovny posedět ...
(laboratoře jsou přeplněné)

- **přezbrojení „klasických“ knihovnic na „informační“ pracovníce**
 - chaotická metoda pokusů a omylů, praktické zkušenosti
 - „neustávající „samovzdělávání“ – ale již méně chaotické ...
- **přezbrojení technického vybavení, elektronizace fondu ...**
- **soběstačnost knihovny**
 - ve správě a administraci zdrojů, tvorbě a aktualizaci webovských stránek, elektronizaci klasických katalogů (knihy, fond periodik a další), údržbě počítačů ...
- **cílem bylo vytvoření virtuálního informačního centra**
 - webovské stránky jako základ (přehledný „šuplík“):
 - nabídky a služeb SVI, komunikace s uživateli
 - rozcestník, navigátor, pomocník
 - nasměrování do EIZ, ale i na regály
 - informační práce knihovnic
 - pokud není v hlavě alespoň základní přehled (selský rozum), tak ani Internet nepomůže ...

Dobré vztahy s uživateli

- **naši práci chápeme**
 - jako podporu vědecké práce (alespoň malá služba vědě)
 - **vzájemné pochopení a respekt k práci obou stran**
 - zábavu - detektivní práce (dobrý pocit z práce ? prestiž ?)
 - tvůrčí a různorodou činnost
 - podporu vydavatelům 😊
 - knihovnou dobře propagovaný zdroj – využívaný (potřebný) zdroj - nákup
- **při získání požadované informace se snažíme naplnit heslo**
 - “nemožné na počkání, zázraky do ... hodiny, nejdéle do tří dnů“
 - (skoro) **vždy s úsměvem** (stejný vědec - stejný dotaz - po páté)
 - „lidi (vědci) nečtou“ (např. návody), zapomínají, nevnímají
 - a nikdo není neomylný
- **příjemným důsledkem je „dobré jméno“ SVI v areálu**
 - dobrá pozice na požadavky směřované ke zřizovateli – FgÚ

Jak „předat - vnutit - prodat“ EIZ

Prostředky komunikace

- **webovské stránky**
 - odkazem na ně lze vyřídit řadu dotazů
 - musí proto obsahovat mnoho (aktualizovaných) informací, odkazů
 - současný problém – přehlednost
- **hromadné zprávy**
 - maillist knihovny (novinky, změny, zkušební přístupy)
 - možnost připomínek, návrhů
- **osobní přístup - konzultace (osobní, telefonické, e-mailem)**
 - pracné, ale efektivní (individuální přístup, pro malou skupinu)
- **prezentace SVI na vědeckých (a studentských) seminářích**
 - není tak pod jejich „úroveň“ to poslouchat či přiznat neznalost
 - akce v rámci vědecké debaty
 - prospěšné zejména u studentů – „počítačové“ generace
 - z 80 pouze 20 vědělo např. o existenci souborných katalogů
 - vzbudí jejich zájem, ztratí ostych, zjistí existenci SVI

Jak „předat - vnútit - prodat“ EIZ

Metody sdělení informace

- **přiblížit smysl, obsah, možnosti zdrojů**
 - ale např. ScienceDirect a systém UTL náš vědec nepochopí
- **soustředit nabídku časopisů na přístup z jednoho místa (EZB)**
- **připravovat a aktualizovat návody**
 - **srozumitelné „kuchařky“** - přizpůsobit nebo vysvětlit terminologii
- **zkušební přístupy - nabízet nové zdroje**
 - vědci ale špatně přijímají nový zdroj do okamžiku, než ho skutečně potřebují
- **ankety (nepříliš časté !)**
 - zájem o zdroje, (ne) spokojenost s prací knihovny ...
- **zdroje připomínat (v rozumné míře)**
 - vědci zapomínají (i kde loni našli impakt faktor časopisu)
 - přicházejí noví zaměstnanci (studenti)
 - každoroční „připomínací“ akce (aktualita, hromadný e-mail)
 - **vyvolá vlnu zájmu (návštěvnost příslušných stránek SVI)**
 - **zvýší využití zdroje, zpravidla natrvalo**

Areál Krč – potřebné a využívané zdroje

- **bibliografické (citační) databáze**
 - PUBMED, Current Contents Connect
 - Web of Science + JCR (Scopus ?)
- **primární zdroje - časopisy (elektronické nebo tištěné)**
 - přímo dostupné – zajistit zdroje pro širší oborové spektrum
 - široká nabídka (předplacené, konsorcia, volně dostupné ...)
 - seznamy tištěných a elektronických časopisů, EZB
 - dostupné jinde (jinak)
 - EZB, souborné katalogy
 - nabídka v českých knihovnách - návštěva, MVS
 - vzdálený přístup v STK, NLK
 - cesty, cestičky...(knihovny a vědců)
- **monografie (přednost tištěné)**
- **faktografické databáze**
 - v „režii“ jednotlivých ústavů

Náš „průměrný“ vědec a informace

■ vědec – čtenář cca do roku 2000

- nadšeně studuje ve studovně „své“ (tištěné) časopisy (novinky týdne)
- má zpravidla přehled nejen o svém oboru (projde i jiné časopisy)
- má přehled o uložení časopisů (jde naslepo)
- pořizuje si kopie a vrší je ve skříních
- hodiny putuje po ostatních knihovnách (nebo čeká na vyřízení MVS)
- je relativně v klidu - poštu (časopis) neurychlí
- v dostupných elektronických zdrojích tápe (nevěří jim ??)
 - netuší, kam to nakonec povede ...

■ vědec – uživatel – zákazník roku 2006

- pro okamžité získání **nejnovější** informace ze **svého oboru (známých zdrojů)** většinou nemusí opustit laboratoř (svůj počítač, který ovládá)
 - přibírá na váze ?? do knihovny volá, mailuje
- ukládá články v počítači (ale raději je i tiskne a vrší ve skříních)
- aktivně využívá služeb producentů zdrojů (např. alerty)
- ztrácí trochu všeobecný přehled
 - informační boom – časopisy přibývají a informacemi „kynou“
 - elektronické verze se hůře „přelétnou“
- tištěné časopisy (starší) potřebuje ojediněle - bloudí po regálech

Náš „průměrný“ vědec a informace

- **vnímá zdržení nebo omezení, kliknutí „navíc“, nutnost využít tištěný zdroj jako „osobní křivdu“ (jak to, že to nemáme ?)**
 - vědci jsou trochu „rozmazlení“ a trochu ve stresu ...
 - přemíra informací (ale také např. grantová byrokracie)
 - „žroutí“ času na úkor vědecké práce
 - ale sami uznávají, že se na informačním „boomu“ aktivně podílejí – nutnost co nejvíce publikovat – být citován – získat grant – obhájit ho ... (kolečko)
- **nestihá se zorientovat v různých (a měnících se) rozhraních, portálech, katalogy, vyhledávacích nástrojích**
 - zejména v případě zdrojů, které využívá občas
 - ve vyhledání problematické (nedostupné) informace nebo v časové tísní upřednostní pomoc knihovny
 - vítá aktivitu knihovny v přípravě aktualizovaných pomůcek
- **práci knihovny vnímá jako:**
 - první pomoc (mezičlánek k informacím – stránky knihovny)
 - vybere si „své“ zdroje“ a samostatně s nimi pracuje
 - poslední záchranu
 - když neví nebo nemá čas

Odpozorováno ...

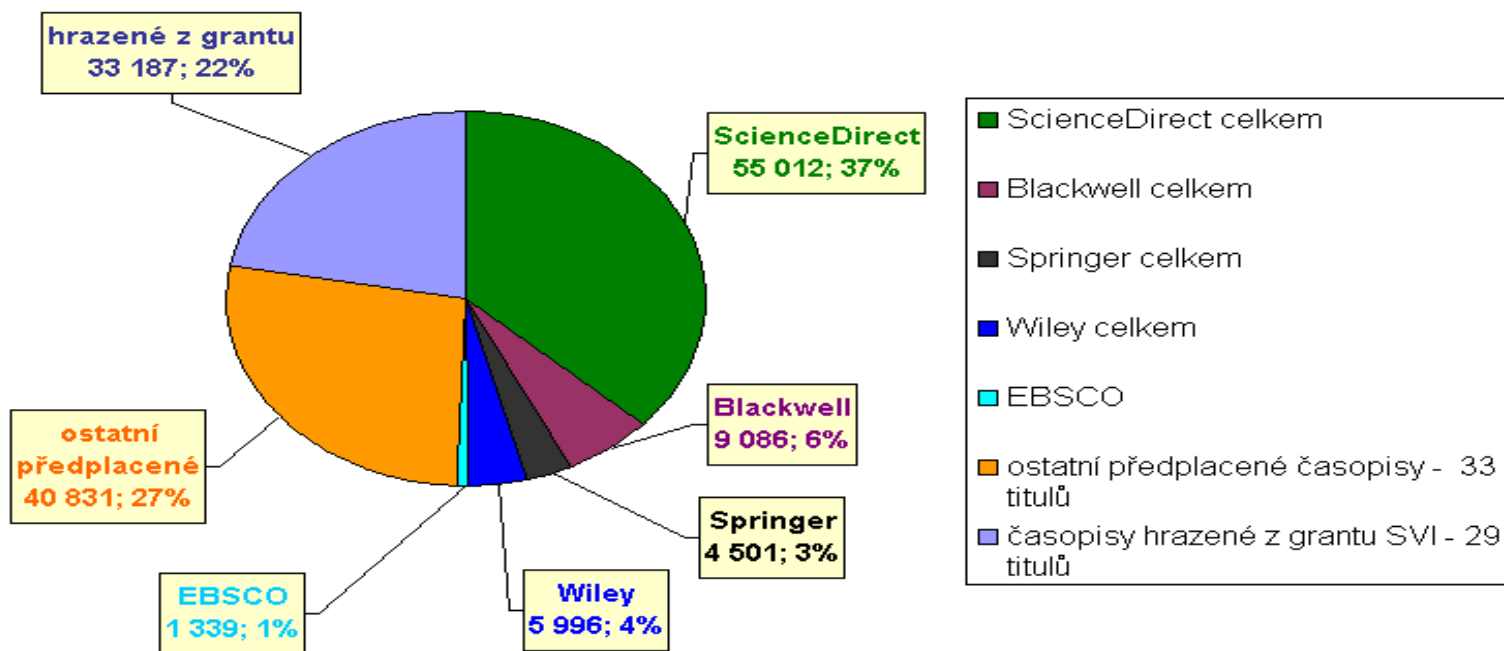
- **zpravidla jsou při práci s EIZ samostatnější ta vědecká oddělení (vědci), kteří mají objektivně lepší vědecké výsledky**
 - zároveň se neostýchají přijít s dotazem
 - aktivně oceňují práci knihovny
- **„horší“ oddělení – naopak**
 - s dotazem vyšlou do knihovny laborantku
 - využijí každou příležitost ke kritice (např. „zrovna jejich“ časopis není dostupný)

Využití (předplacených) EIZ v areálu Krč

- **statistiky – k dispozici prakticky u všech EIZ**
 - údaj „počet stažených článků“ – cca 150 000 ročně
 - „top“ časopisů
 - srovnání s výsledky anket (r. 2002, 2004)
 - velmi dobrá shoda pořadí časopisů
 - umožnilo zrušit nevyužívané časopisy (změny směru výzkumu)
 - návrhy na nové tituly (řeší se každoročně)
 - ? kolik je staženo „co kdyby náhodou“
 - u bibliografických databází počty přístupů (zrušen Proquest)
 - na sledování podrobnějších dat a hlubší analýzy
 - není čas (podrobněji sledováno a vyhodnocováno v roce 2004)
 - otázka smyslu
 - u řady zdrojů je už z jejich podstaty zřejmá potřebnost (WoS)
 - nepotřebné byly zrušeny
 - další podrobnější vyhodnocení – cca rok 2008
 - souvisí např. se změnami směru výzkumu

Využití EIZ

Počty článků stažené z vydavatelských multilicencí a ostatních časopisů - celkem **149 952 článků/r. 2005**

Financování informačních zdrojů

■ základní nabídka

- institucionální prostředky ústavů areálu

■ rozšíření nabídky - projekty v rámci programů LI a 1N

- projekt SVI 1N04171

■ Licence na on-line přístup do periodik z oblasti biologických a lékařských věd

- přístup do elektronických plnotextových verzí vybraných časopisů pro ústavy areálu Krč a Národní lékařskou knihovnu
- přes NLK „vzdálený přístup“ (licenčně –smluvně ošetřený)
- finančně přijatelná varianta přístupu pro široký okruh zájemců

■ kolekce titulů vydavatelství (od r. 2005 rozšířeny)

- Nature Publishing Group
- Cell Press
- American Physiological Society
- Science

Zkušenosti z řešení projektu za r. 2004 - 2006

■ přístup v areálu Krč

- omezený počet uživatelů – cca 1 500
- možnost přímé propagace zdrojů
- vysoké využití (cca 30 000 čl./2005)

■ přístup v (přes) NLK

- počet uživatelů v zásadě neomezen
- možná jen nepřímá propagace zdrojů
 - informace → instituce (knihovna) → koncový uživatel
 - spolehnout na komunikační metody jiné instituce
 - koncoví uživatelé zpravidla málo aktivní ve vyhledávání možností přístupů do EIZ mimo vlastní instituci
 - informační webová stránka, portál STM, souborný katalog
- vzdálený přístup v NLK (v nabídce je více zdrojů)
 - UltraAccess – technické problémy
 - HAN – bez problémů
 - ale provázáno s Medvikem - pro uživatele nové rozhraní

■ přístup v (přes) NLK

- využití - cca 10 000 čl./2005, letos patrný nárůst, ale ...
 - očekáván vyšší zájem (Nature, Science, Cell ...)
 - prakticky jde o přístup jako do „vlastních“ zdrojů
 - nutnost registrace v NLK - vyřídit si průkaz ?
 - „třuknutí“ navíc ?
 - nebo je malá informovanost koncových uživatelů ?
 - nebo je zájem odpovídající poptávce ?
- Je nutné dávat vydavatelům více peněz než je opravdu nutné ?
- Není lepší přimět (zvykat, naučit) uživatele využívat i nabídky typu „vzdálený přístup“, i když znamenají složitější cestu než přístup přes IPA jejich instituce ?
 - NLK, STK

Evidence publikační činnosti

- „problematická“ (nejdůležitější ?) složka práce knihovny
- nutnost prokázat publikační činnost – finance
 - správnost nových dat (vazba na projekty, záměry)
 - opravy starých z dob, kdy se to „nebralo vážně“
- diskuze s vědci
 - zbytečné údaje (překlady, kódy)
 - „výmysl“ zpracovatelky
 - čísla grantů ...
 - nechápou rozdíl mezi databází publikací AV ČR a RIV – proč rozdílná data
- problémy s daty - RIV

Děkuji za pozornost